

Arvoisa säilyttäjä

Tässä tiedotteessa Juha Kantanen muistelee viime kesän maatiaiskanaseminaaria Lieksassa. Tiina Tuovinen kirjoittaa poikas- ja kananuorikkokaupasta ja siipikarjatilojen tautisuojaumisesta Suomen Siipikarja-lehdessä olleiden artikkeleiden pohjalta.

Tiina Tuovinen kaipaa uusia sähköpostiosoitteita maatiaiskanarekisteriin

Viikolla 39 oli Finfoodin Kananmuna-aiheinen teemaviikko, jonka aikana oli radiossa, TV:ssä ja lehdissä tavallista enemmän kananmuna-asiaa. Viikkoa varten oli tehty paljon oheismateriaalia alkaen munaruokareseptikorteista päättyen nelivärijulisteluihin. Osa oheismateriaalista oli maksutonta. Valitettavasti huomasin asian aivan liian myöhään ja ehdin lähettää tiedon kyseisestä tapahtumasta vain sähköpostitse. Ensi vuonna hoidan asian paremmin. Sähköpostiosoitteistakin osa oli vanhentuneita, joten tiedon tapahtumasta sai etukäteen vain pieni osa säilyttäjästä. Helpon ilmoitteen uuden sähköpostiosoitteenne lähettämällä minulle sähköpostia osoitteeseen Tiina.Tuovinen@mtt.fi. Ilmoittakaa myös osoitteenmuutoksenne. Olen päivittänyt rekisteriin kaikkien ohjelmassa mukana olevien matkapuhelinnumerot, jos ne löytyvät Eniron nimi – ja osoitehakupalvelusta. Vastaisuudessa tavoitan teidät tarvittaessa nopeammin joko sähköpostin tai tekstiviestin avulla. Myös osoite-rekisteri tarvitsee päivitystä! Olkaa hyvät ja ilmoittakaa minulle, jos osoitteenne muuttuu tai ette enää halua tiedotteitamme!

Juha Kantanen, MTT, Biotekniikka- ja elintarvike tutkimus: Maatiaiskan säilytysohjelman kesäseminaari Lieksassa

Vuoden 2006 maatiaiskan säilytysohjelman kesäseminaari pidettiin Lieksan Vuonislahdella Birgit ja Erkki Kettusen Tyynelän Torpalla. Seminaari oli 29. – 30. heinäkuuta. Maatiaiskan kasvattajia saapui aina Etelä-Suomea myöten. Vuonislahti sijaitsee noin 10 kilometriä Lieksan keskustasta etelään päin.

Tämänvuotisen kesäseminaarin teemana oli ”vapaata keskustelua maatiaiskanasta”: kanan ruokinnasta ja hoidosta, haudonnan nikseistä ja kaikesta muusta kanaan liittyvästä asiasta. Ideana oli vaihtaa kuulumisia ja oppia muiden kananhoitokokemuksista. Monelle käytännön kanankasvatustyössä ilmaantuneelle ongelmalle löytyi ratkaisu. Seminaari oli siten hyvin tuloksellinen. Kesäseminaarin aluksi kuultiin pelimannimusiikkia ja suomalaisia kansansäveliä.

Kettusten Tyynelän Torppa on oikea monitoimipaikka. Pihapiirissä kasvaa marjapensaita, vihanneksia, yrttejä ja monia erikoisia kasveja. Tyynelän hornirolaiset maatiaiskanat voivat hyvin ja niille oli rakennettu viihtyisät olosuhteet. Erkki on hornirolaisten poikastuottaja ja hänen ansiostaan hornirolainen maatiaiskana on levinnyt Pohjois-Karjalan alueelle. Kettusilla on myös ruskeita suomenlampaita sekä tiibetinmastiffikoiria. Tiibetinmastiffi on Aasista, Tiibetistä kotoisin oleva rotu, jonka tehtävänä on eläinlauman, esimerkiksi lammaskatraan, vartiointi ja suojele susilta, karhuilta ja muilta lihansyöjäeläimiltä. Kettusilla koirat ja lampaat ovat öisin samalla laitumella. Eläinten yhteiselo näytti sujuvan rauhallisesti, kumpikin eläinlaji oli tottunut toiseensa.

Kiitos Birgitille, Erkille, Jonnalle ja Jannelle kesäseminaarin järjestämisestä!

Tiina Tuovinen, MTT Biotekniikka- ja elintarviketutkimus: Poikas- ja kananuorikkokauppa on yhteispeliä

Maatiaiskanojen kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa

Maatiaiskanankasvatuksen lisäämisen pullonkaula tuntuu viime vuosien kokemuksen valossa olevan se, että poikasten ja nuorikoiden kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa. Toisaalta uudet säilyttäjiksi aikovat eivät saa haluamiaan poikasia kohtuullisen matkan päästä, toisaalla poikastuottajat joutuvat etenkin tämän lintuinfluenssakevään jälkeen tilanteeseen, jossa heidän haudottamansa poikaset eivät mene kaupaksi. Ikävin tilanne poikastuottajan kannalta syntyy silloin, kun puhelimitse varattuja poikasia ei tullakaan koskaan noutamaan. Lintuinfluenssakohu ja etenkin tiukka sisälläpitomääräys ilmeisesti säilytti monia vapaan siipikarjan kasvattajiksi aikovia, ja eläinten hankinnasta joko luovuttiin kokonaan tai siirrettiin myöhempään ajankohtaan.

Yksi syy nykyiseen tilanteeseen on se, että maatiaiskanojen säilyttäjät ja poikastuottajat näyttävät keskittyvän tietyille alueille; 2/3 heistä asuu Etelä-Suomen läänin alueella. Lopuista 2 on Pohjois-Karjalassa, yksi Savossa, yksi Pohjanmaalla ja yksi Etelä-Lapissa. Poikastuottajia kaivattaisiin kipeästi lisää Keski-Suomeen, Päijät-Hämeeseen ja Oulun läänin alueelle, jotta poikasten hakumatkat eivät venyisi satojen kilometrien pituisiksi. Etenkin pienimuotoista omatarvetuotantoa suunnitteleville untuvikon, poikasen tai nuorikon hinnasta tulee kohtuuttoman kallis, jos eläinten hintaan lisätään eläinerän noutokustannukset.

Poikastuotannossa on tärkeimpänä ulkoisena vaatimuksena salmonellatodistuksen saaminen terveydenhuoltoviranomaiselta vuosittain. Niiden tilojen, jotka ovat saaneet EU:n ympäristötuen erityistukea alkuperäisrotujen kasvattamiseen, täytyy varautua EU-tukien saamiseen liittyviin tarkastuskäynteihin. Ensi vuonna alkaa uusi ohjelmakausi ympäristötuessa.

Poikastuotannossa kanan alla haudottaessa tarvitaan kunnolliset tilat, joihin hautovat kanat voidaan siirtää turvaan muiden kanojen häirinnältä ja kukkojen polkemiselta. Esimerkiksi 'Tyynelän haudontapesä', joka on Erkki ja Birgit Kettusen kehittämä kanalan tilajärjestely, on esitelty tiedotteessa 3/2004.

Yhteistyön poikastuottajan ja poikaserän ostajan välillä on toimittava moitteettomasti, jotta poikas- ja nuorikkokasvatuksessa rakennetut hyvän maatiaiskana-aineksen tuotanto- ja lisäysmahdollisuudet saataisiin hyödynnettyä. Poikas- ja nuorikkokauppa ja toimitukset perustuvat luottamuksellisiin asiakassuhteisiin.

Toiminnassa on, kuten edellä on kerrottu, havaittu selviä kehittämistarpeita.

Tilausvahvistus

Maatiaiskan säilyttämistoiminnan jatkuvuutta ja kasvun takaamista voisi helpottaa, jos untuvikko-, poikas- ja nuorikkokaupassa olla käytäntönä selkeät kirjalliset tilausrutiinit. Yksi sopiva vaihtoehto voisi olla, että sen jälkeen, kun poikas- tai nuorikkotilaus on jätetty, myyjä lähettää ostajalle allekirjoittamansa **tilausvahvistus**, jonka ostaja puolestaan allekirjoittaa ja lähettää takaisin myyjälle, jos tilaus tehdään puhelimitse. Paikan päällä tehtävä tilausvahvistus voidaan allekirjoittaa saman tien. Tilausvahvistuksessa molempien osapuolten yhteisellä allekirjoituksella vahvistetaan sovitut asiat. Siipikarjaliiton lomakemallista on mukailtu tilausvahvistuslomake, johon kirjataan kanojen ja kukkojen lukumäärä, ikä, kanakanta, hinta, toimitus/noutopäivät sekä maksuehdot. Tiedot annetuista rokotuksista ja lääkityksistä sekä erityisesti otettujen salmonellanäytteiden tulokset kirjataan myös lomakkeelle. Hoitoon liittyvistä asioista lomakkeella käy ilmi valo-ohjelma, ruokinta ja mahdollisesti nuorikoiden lähtöpaino. Samalla näin voidaan sovittaa hoito- ja ruokintarutiinit niin, että poikasten aikaisemmat vaihteet tunnetaan ja sekä ruokinta että hoito jatkuu eläinten tarpeita vastaavasti. Tämän tiedotteen lopussa on tilausvahvistusmalli, jota saa vapaasti käyttää ja kopioida. Tiedosto on EXCEL-taulukko, jonka voin lähettää sähköisessä muodossa pyynnöstä, ja joka myös siirtyy vaivattomasti myyjältä ostajalle ja takaisin sähköpostin liitetiedostona ja voidaan allekirjoittaa sähköisesti.

Todistus kanojen alkuperästä

Sekä maatiaiskan säilymisen kannalta että myyjän ja ostajan etujen mukaista on, että mahdollisimman paljon tietoa kanaerästä siirtyy toimituksen mukana eteenpäin. Näin voidaan varmistaa eläinten alkuperän jäljitettävyys.

Siipikarjaliiton lomakkeesta muokattu lomake 'todistus kanaerän alkuperästä' on yksi käyttökelpoinen apuväline. Lomakkeeseen kirjataan yhteystietojen, lukumäärän, sukupuolen ja iän lisäksi tiedot siitosparvesta eli mahdollisista isistä ja emistä, jos ne ovat tiedossa, sekä haudontatavasta. Myös tämä lomake on saatavana sähköisessä (EXCEL) muodossa.

Tilausvahvistuksen ja kanojen alkuperätodistuksen toivotaan helpottavan poikaskauppaa, mutta niiden käyttö on luonnollisesti vapaaehtoista, eikä edellytys maatiaiskan säilytysohjelmaan kuulumiselle. Lomakkeet ovat tämän tiedotteen liitteinä.

Rokotukset Marekin tautia vastaan

Marekin tauti on Suomessa yleisin kanatauti. Se on herpesviruksen aiheuttama tauti, joka aiheuttaa tulehduksen hermoissa ja/tai aivoissa tai kasvaimia elimissä ja alentaa kanan yleistä vastustuskykyä. Sitä esiintyy kaikissa maissa; tyypillisimmin nk. takapihakanaloissa. Tauti leviää erittäin helposti ja melkein kaikki kanat saavat tartunnan ensimmäisten elinviikkojensa aikana. Virus tarttuu hengitysteiden kautta ja lisääntyy höyhentupessa siirtymen höyheniin ja kanalapölyyn. Virus on erittäin kestävä; se elää kuukausia +20-25 C:ssa ja voi elää jopa vuosia +4 C:ssa. Osa tartunnan saaneista on oireettomia taudinkantajia. Tartunta ei leviä munan sisällä.

Taudin puhkeamiseen vaikuttavat viruksen alatyypit, infektion voimakkuus, eläintiheys, ikä (vastakuoriutuneet herkimpiä) ja perinnöllisyys. Myös sukupuoli (kanat herkimpiä kuin kukot), yleisellä terveydentilalla ja vastustuskyvyllä sekä muulla stressillä on vaikutusta. Oireet alkavat näkyä aikaisintaan 4 viikon ikäisissä linnuissa, tavallisimmin 9-24 viikon iässä, joskus jopa vasta aikuisiässä. Linnut alkavat hoiperrella, jalat ja/tai siivet halvaantuvat tois- tai molemminpuoleisesti.

Tyypillisesti kanan toinen jalka on edessä, toinen takana ja toisen puolen siipi roikkuu. Linnulla on hengitysvaikeuksia, kupu on suurentunut, pää on vinossa ja kaula kierossa. Akuutissa muodossa oireet ilmaantuvat nopeammin. Suuri osa linnuista on apaattisia ja jotkut saavat halvausoireita. Jotkut kuolevat ilman muita oireita.

Kuva 1 Marekin tautia sairastava kana

Marekin tautiin ei ole hoitoa. Sairaavat linnut on välittömästi lopetettava. Yksittäiset kananpojat voivat selvitä taudista, mutta sairastuvat helposti myöhemmin uudelleen. Ainoa tehokas hoito on ennaltaehkäisy. Jalostuskanat ja tulevat munintakanat rokotetaan yleensä päivän vanhoina.

Maatiaiskananoikasten kaupassa pätee sama periaate kuin kananuorikkokaupassa yleensäkin; myyjän vastuu eläimistä lakkaa, kun ostaja on noutanut eläimet tai poikastuottaja on toimittanut ne. Marekin tauti on tässä suhteessa ongelmallinen. Tautia ei voi havaita kanojen luovutushetkellä, ja se kehittyy vain silloin, kun poikaset ovat saaneet tartunnan hautomossa tai kasvattamossa ensimmäisten 3 viikon aikana. Tärkein tartuntatapa on kasvattamo- tai kanalapölyn leviäminen hautomoon tai pikkupoikasosastoon, mutta tauti leviää lyhyitä matkoja ilmassa, ihmisten ja eläinten välityksellä, työvälineiden, laatikoiden yms. mukana. Se aiheuttaa noin 5 %:n kuolleisuuden kuukaudessa. Ostaja ei voi tehdä mitään, jos osa hänen hankkimistaan kanoista kuolee tähän tautiin.

Siksi olisi tärkeää, että poikastuottaja pystyisi rokottamaan eläimet Marekin tautia vastaan. Untuvikkojen kohdalla kaikkein paras teho saavutetaan ihonsisäisellä, niskaan annettavalla injektiorokotuksella. Rokotetta, kaupanimeltään TAD-Marek vac-L jossa on injektiokuiva-aine ja liuotin, johon kuiva-aine liuotetaan, myydään Suomessa vain 1000:n annoksen pakkauksissa. Pakkaus maksaa 25 €. Rokote on käytettävä kerralla, sitä EI SAA varastoida. Lisätietoja saa osoitteesta www.laakelaitos.fi tai Lääkelaitoksen eläinlääkeosastolta. Jos rokotettavia untuvikkoja on vain 20, voi tuntua siltä, että rahoista (ja rokotteesta) suurin osa menee hukkaan. Jos untuvikkoja ei rokoteta, tartunta aiheuttaa sen, että osa kuolee, osa on oireettomia, mutta sairaita ja osa selviää sairaudesta. Selviytyneille kehittyy vastustuskyky tautia vastaan. Kuolevat ja sairaat linnut levittävät tautia edelleen.

Untuvikkojen rokottamisen jälkeen kanankasvattaja voi markkinoida niitä myös sillä, että ne ovat saaneet rokotteen yleisintä kanatautiamme vastaan.

Muita rokotustapoja ovat rokotteen sekoittaminen juomaveteen (ei sovi untuvikoille) ja aerosolirokotus, jossa rokoteainetta suihkutetaan eläinten päälle (teho heikompi). Näitä rokotteita ei em. syistä edes tuoda maahamme

Rokotesuojan kehittyminen kestää n. 3 viikkoa. Ennaltaehkäisevistä toimenpiteistä tärkein on rokotuksen lisäksi hyvä hautomo- ja kasvattamohygienia. Suuret kanalat noudattavat Elintarviketurvallisuusviraston suosituksia ja rokottavat eläimet 4:ää kanatautia vastaan. Lisätietoja saa esim. osoitteesta www.evira.fi > Eläintauti- ja elintarviketutkimus > Rokoteneuvonta > Siipikarjarokotteet tai Elintarviketurvallisuusviraston rokoteneuvonnasta.

Tiina Tuovinen, MTT Biotekniikka ja elintarviketutkimus: Maatiaiskanalojen tautisuojaus

Saatteeksi Elintarviketurvallisuusviraston johtajan Kyösti Siposen lausunto siipikarjan sisälläpitomääräyksen tultua voimaan

Elintarviketurvallisuusviraston mukaan suomalaisten ei ole mitään syytä muuttaa kulutustottumuksiaan. Suomalainen raaka kananmuna on edelleen turvallinen tuote myös sellaisenaan nautittavaksi, ja siipikarjanliha on turvallista syötävää, kunhan se kuumennetaan läpikypsäksi. -- Tämä ohje on lähinnä salmonellan takia ja näin on neuvottu ainakin viisitoista vuotta --, sanoo maito- ja munahygienian yksikön johtaja KYÖSTI SIPONEN Elintarviketurvallisuusvirastosta.

Siponen muistuttaa, että lintuinfluenssa on nimenomaan eläintauti. Hän toivoo, että tiedotusvälineet eivät lähtisi revittämään mitään sellaista, mikä ei ole totta. -- Siitä syntyy helposti sellainen kisa, että kuka repii parhaan skenaarion. Se sekoittaa koko yhteiskunnan --, Siponen varoitti maa- ja metsätalousministeriön järjestämässä toimittajatilaisuudessa keskiviikkona Helsingissä. (Finfood 2.3.2006)

Siipikarjatilojen tautisuojaus on puhuttanut lintuinfluenssauhahan vuoksi, mutta hyvää hygieniää tarvitaan myös muiden taudinaiheuttajien torjumiseksi sekä siipikarjatuotteiden elintarvikehygieenisen laadun varmistamiseksi. Salmonella, kampylobakteeri, sikaruusu ja lintuinfluenssa ovat näitä ihmiseenkin tarttuvia tauteja. Kanat voivat olla salmonellan ja kampylobakteerin kantajia, vaikka niillä ei olisi mitään oireita.

Tautisuojaus maatiaiskanalassa - tautisulku

Koska maatiaiskanaloja pidetään suuri osa vuodesta ulkona, ei niiden ulkotarhoihin voi soveltaa samanlaisia vaatimuksia kuin häkkikanaloihin, joissa kanat ovat ympäri vuoden sisällä. Kun kanat tulevat sisään talvikuukausiksi, kanalan tautisuojausta voidaan pitää yllä yksinkertaisten ja halpojen ratkaisujen avulla, jotka seuraavassa esitellään. Samanlaisia ratkaisuja voidaan soveltaa myös lattiakanaloihin yleensä.

Tautisuojaus aloitetaan kanalan pesulla ja desinfioinnilla. Tämä kanalan täyspuhdistus kannattaa tehdä ennen ensimmäisten eläinten saapumista, etenkin jos kanala on rakennettu vanhaan navettaan tms. tilaan. Sen jälkeen puhdistus tehdään aina, kun kanat siirtyvät talven jälkeen kokonaan ulos. Ensin tyhjennetään pehku. Sitten lika irrotetaan mekaanisesti ja kanala pestään. Pesu aloitetaan liottamalla pinnat ensin pesuaineen kanssa, ja sitten huuhdellaan pehmennyt lika pois. Kaikki kanalan laitteet; rehukupit, juoma-astiat, ilmanvaihtoluukut ja –hormit, pesät ja orret, kylpypaikat, lämpölamput ja muut laitteet puhdistetaan mekaanisesti ja pestään 'sosiaalituloja' ja eteisiä unohtamatta. Kuivattamisen jälkeen kanala desinfioidaan. Kanalan desinfiointi onnistuu täydellisesti vain, jos mekaaninen lian irrotus ja pesu on tehty huolella, eikä millään pinnalla ole orgaanista likaa. Desinfiointiaineita valmistaa mm. Hiven Oy.

Maatiaiskanakanala rakennetaan yleensä valmiiseen tilaan, johon tautisulku ja huoltotila on helppo järjestää. Joskus kanala joudutaan sijoittamaan siten, että kosketusta johonkin toiseen kotieläinlajiin, esimerkiksi lampaisiin ei voida välttää. Tällöinkin täytyy kummankin eläintilan hoitoon olla omat työvälineet ja eläinlajikohtaiset rehu- ja juoma-astiat.

Kuva 2 Tautisulku
– 2 hygieniakarsinaa

Kanalan ulko-oven sisäpuolella pitää olla **tautisulku**, ”hygieniakarsina”, johon jätetään ulkojalkineet. Karsinan ”aidan” yli astutaan kanalajalkineisiin, puetaan päälle kanalavaatteet, ja pestään kädet. Koska pienkanaloihin ei välttämättä saada juoksevaa vettä, voi kädet pestä ennen kanalaan menoa ja sitten käyttää kanalakäsineitä; tavalliset talous hansikkaat sopivat tarkoitukseen hyvin.

Myös kahta hygieniakarsinaa voi käyttää: sekä kanalan ulko-oven sisäpuolella että lintutilan oven edessä. Näin huoltotilaan ei kulkeudu lantaa eikä pehkuu. Tautisulun tarkoitus on estää ulkojalkineissa kulkevien taudinaiheuttajien pääsy kanalaan. Vierailut kanalassa rajoitetaan välttämättömiin käynteihin ja vieraille varataan vaatteet ja jalkineet. Kädet pestään myös kanalassa käynnin jälkeen.

Kun kanat tulevat kesän jälkeen sisään, ne pidetään sisällä. Maatiaiskana pärjää ulkona ensimmäisiin yöpakkasiin saakka.

Vastaavasti keväällä kanat pidetään sisällä, kunnes yöpakkaset ovat ohi.

Jos kanat pääsevät kanalasta vapaasti tarhaan, kannattaa tarhan oven eteen laittaa ainakin yksinkertainen hygieniakarsina.

Kanojen pääsy muihin eläinsuojoihin estetään.

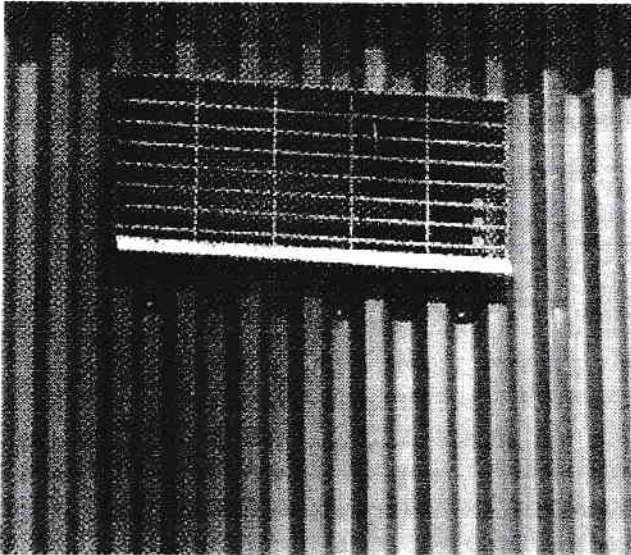
Pienenkin kanalan hoidossa on hyödyllistä pitää jonkinlaista päiväkirjaa. Tavallinen taskukalenteri, joka on kanalan tautisulussa hyllyllä tai kanalavaatteen taskussa kynän kera, riittää hyvin ’kanalakirjaksi’. Munamäärät ja –painot voi kirjata kanalakirjaan, samaten ostorehun kulutusta on hyvä seurata uuden säkin käyttöönottopäivän ja säkin vaihtopäivän avulla. Ruokinnan ja munien keruun yhteydessä seurataan kanojen vointia, ja tärkeät havainnot kirjataan kanalakirjaan.

Eriyistä huomiota on kiinnitettävä apaattisiin, ruokahaluttomiin tai ripuloiviin yksilöihin, hengitystieoireista (yskä, nuha jne.) kärsiviin sekä hermostollisiin oireisiin (halvaantumisen, kehänkierto ja pakkoliikkeet). Eläinten kärsimystä ei tule pitkittää, vaan kroonisesti sairaat ja vaikeasti loukkaantuneet eläimet on heti lopetettava. Jos kyseessä on muutaman kanan kanala, terveystarkastaja voi tulkita kanat lemmikkieläimiksi, joiden raadot saa haudata maahan. Suuremmissa kanaloissa raatojen hävitys hautaamalla on sallittua vain syrjäisillä alueilla; näiden ulkopuolella on raadot toimitettava raadonkeräyspisteeseen. Jokaiselle kotieläintilalle on toimitettu raadonkeräilyopas, jossa on tarkemmat ohjeet, joita on syytä noudattaa. Kuolinsyyltään epäilyttävät tapaukset lähetetään EVIRAan (Elintarviketurvallisuusvirasto) tutkittavaksi. Siipikarjan kuolinsyyntä analysointi maksaa eläimen iästä riippuen 48,80 tai 85,40 €. –Mm. internet-sivustolla www.farmit.net on siipikarjan taudeista hyvä tietopankki. Myös *Per Anderssonin* kirja **Siipikarjan taudit** on hyvä perusteos.

Kanalan ja ulkotarhan ympäristö ja tuhoeläinten torjunta

Kanalan ympärillä ei saisi olla seinään asti ulottuvaa kasvillisuutta, koska se antaa suojan jyrsijöille. Jos kanalan ympäristöä ei ole asfaltoitu tai päällystetty soralla, kasvillisuus pidetään mahdollisimman lyhyenä. Kanalan ympäristössä ei pidä säilyttää ylimääräisiä tavaroita.

Kanalan kunnosta ja erityisesti ovien ja ikkunoiden tiiviyydestä pitää huolehtia. Rotta pääsee läpi 2-3 cm:n ja hiiri 1 cm:n levyisestä aukosta. Hiirien ja rottien torjunnan on mahdollisuuksien mukaan oltava ympärivuotista. Myrkkysyöttien ja ansojen avulla torjutaan jyrsijöitä sieltä, missä kanat eivät pääse syötteihin käsiksi. Myrkkyyden kuolleet eläimet korjataan heti pois, etteivät kanat pääse niitä nokkimaan.

Kuva 3 Lintusuojus ilmanvaihtoaukossa

Luonnonlintuja ei ruokita kanalan tai ulkotarhan lähetyvillä. Lintujen pääsy ilmanvaihtokanaviin ja hormeihin estetään verkoilla tai nk. lintupiikeillä, jotka estävät lintuja istuskelemasta hormien reunoilla.

Ulkotarhassa luonnonlinnut voi torjua levittämällä koko tarhan ylle rastasverkon, tällöin estetään luonnonlintuja varastamasta tai pilaamasta jätöksillään kanojen ruokaa ja niiden juomavettä – ja kanoja karkailemasta. Kukko kyllä yleensä häätää varkaat, jos ne ovat sitä pienempiä, mutta juomavesi voi silti jo olla pilalla. Kaikkia pikkueläimiä ei ulkotarhasta voi häätää, eikä se ole tarkoituksenmukaistakaan; kanat syövät kovakuoriaisia, toukkia jne.

Kärpäset torjutaan huoltotilassa liimapaperilla tai UV-valolla. Ympäristön siisteys ja lantalan oikea sijainti vähentävät kärpästen määrää. Kanalassahan kanat syövät kärpäsiä, joten siellä niitä ei tarvitse torjua. Muita kotieläimiä ei päästetä kanalaan tai ulkotarhaan. **Hevosia** ei pidä missään oloissa pitää samoissa tiloissa kanojen kanssa kanapunkin vuoksi. Koirat totutetaan pienestä pitäen kanoihin, näin vältetään ikäviltä yhteentörmäyksiltä koirien ja kanojen välillä. Vieraiden koirien pääsy kanojen läheisyyteen estetään.

Kanojen juoma ja rehut

Kanojen juomaveden pitää täyttää talousveden vaatimukset. Käytettäessä oman kaivon vettä on huolehdittava, etteivät tuhoeläimet tai luonnonlinnut pääse sitä pilaamaan ja estettävä pintavesien valuminen kaivoon. Juoma-astiat on tarpeen vaatiessa pestävä jopa päivittäin.

Rehusiilojen ja muiden rehuvarastojen on oltava ehjiä ja puhtaita. Varastot sijoitetaan alueelle, joka on helppo pitää puhtaana, eikä niihin saa jättää vanhaa, paakkuuntunutta rehua. Varastot suojataan tuhoeläimiltä poistamalla niille suojaa antavat puut ja pensaat lähietäisyydeltä. Lintujen pääsy rehuvarastoon estetään verkkojen avulla. Jos käytetään valmista rehuseosta, sen myyjään pitää olla ETT:n (Eläintautien torjuntayhdistys www.ett.fi) positiivilistalla.

Myös rehuna käytetty vilja varastoidaan edellä kuvattuun tapaan. Tutkimaton ostovilja on suuri riski, siksi ostoviljan käsittelystä, kuljetuksesta ja varastoinnista pitää olla luotettavat dokumentit. Ruoantähteiden, joita kanoille syötetään, tulee olla pilaantumattomia (Ks. Tarja Niemelä: Kanan ruokinta)

Lattiakanaloiden ongelmat

Lattiakanalassa on kuivikepohja ja pesät eläintiheyden ollessa uusissa kanaloissa korkeintaan 9 kanaa/lattia m². **Vapaan kanan kanala** on kuten lattiakanala, mutta kanoilla on laiduntamismahdollisuus, korkeintaan 1000 kanaa/ha. **Luomukanala** on kuten lattiakanala, mutta ruokinta ja lääkintä yms tapahtuvat luonnonmukaisen tuotannon ehdoin ja kanojen on päästävä kesäisin ulos. Luomukanalassa kanoja saa olla 5 / m².

Lattiakanaloissa esiintyy joukko ongelmia, jotka vähentävät tuotantoa. Kasaantuminen (tukehtuminen), nokinta, kokkidioosi ja muut loiset, munien laatuongelmat (lattiamunat ja rikkinäiset munat), munien syönti ja ilman laatu. Maatiaiskanaloissa tuskin pidetään niin suuria kanaparvia, että kasaantumista eli heikompien yksilöiden tukehtuminen muiden alle esiintyisi. Muita ongelmia sen sijaan esiintyy. Yleensä ongelmat ovat useamman kuin yhden tekijän aiheuttamia, ja yksi ongelma on seurausta toisesta.

Nokinta ja kannibalismi

Tuotanto-olosuhteissa kanojen yhdeksi vakavimmaksi hyvinvointiongelmaksi on kehittynyt höyhenten nokkiminen ja siihen liittyvä kannibalismi. Luonnossa kanoilla tätä ongelmaa ei juuri ole havaittu, sillä silloin kana käyttää suurimman osan ajastaan ruuan etsimiseen. Se kuopii ja nokkii maasta mm. jyviä, ruohoa ja pieniä hyönteisiä. Tuotanto-olosuhteissa kana saa tarvitsemansa ravinnon pienellä työmäärällä, jolloin se usein kohdistaa luontaisen nokkimisviettinsä johonkin muuhun

Kuva 4 Höyhenten nypkimisen uhri

Kuivikepohjaisissa kanaloissa suuri osa nokkimisesta kohdistuu kuivikkeeseen, jonka sekaan usein heitetään jyviä stimuloimaan nokkimista. Karummassa ympäristössä kanat suuntaavat nokkansa valitettavan usein lajitovereidensä näyttävään höyhenpeitteeseen. Viattoman nokkimisen seurauksena irronneet höyhenet syödään ja lopulta iho haavautuu. Kana voi lopulta olla aivan paljas, se palelee ja rehua kuluu enemmän.

Veren näkeminen saattaa herkästi johtaa kannibalismiin. Kannibalismi on eri asia kuin höyhenten nypkiminen. Kannibalismissa kana suolistetaan ja se kuolee.

Kanojen kannibalismiongelmaa tulisi lähestyä tunnistamalla ja vähentämällä riskitekijöitä. Ruoka- ja juomakupit ja -laitteet tulisi sijoittaa niin, että kaikilla kanoilla on riittävästi tilaa ja vaivaton pääsy eri kohteisiin.

Valaistuksen, kuivikkeiden ja ilmastoinnin on oltava kunnossa. Eläinten tuntema stressi esimerkiksi muninnan alkamisesta tai siirrosta sekä sairaudet ja loiset tai vaikkapa kovakourainen hoitaja voivat laukaista kannibalismin, jota on vaikea saada loppumaan,

kun se kerran on alkanut. Kauran syötöllä on kannibalismia hillitsevä vaikutus.

On kuitenkin muistettava, että kanaparvessa esiintyy aina nokkimista, jonka avulla ylläpidetään valtahierarkiaa. Jos nokittu kana näyttää todella pahalta, se on eristettävä tai lopetettava

Kokkidioosi

Kokkidioosi on loistauti, jonka aiheuttavat Eimeria-suvun yksisoluiset loiset

Oireeton tartunta on kohtalaisen yleistä. Tauti on kuitenkin harvinainen. Tartunta saadaan kanalassa tai kuljetuslaatikoista. Joskus tauti voi kuitenkin puhjeta ja tällöin laumasta tulee hiljainen ja kanat kyhjätyvät höyhenet pörhöllään paikallaan. Pehku kostuu. Kasvu hidastuu. Rehun kulutus voi laskea ennen kuolleisuuden nousua. Kuolleisuus voi nousta nopeasti ja muninta laskea merkittävästi. Lievempi tauti ilmenee ainoastaan pehkun kostumisena, tuotannon heikkenemisenä sekä rehun kulutuksen lisääntymisenä.

Tartunta tapahtuu kanalassa tai kuljetuksen aikana. Loismunat kulkeutuvat kasvattamoon ihmisten, välineiden yms. mukana. Kosteaa pehku edesauttaa loismunan kypsymistä. Lattiakanalassa on tärkeää, että poikaset on kasvatettu lattialla ja että ne ovat saaneet luonnollisen tartunnan myötä vastustuskyvyn. Vastustuskyky on lyhytaikainen, n. 1-2 kuukautta, ja sen ylläpito vaatii jatkuvaa lievää tartuntaa. Liian kuiva pehku estää munien kehittymisen tartuntakykyisiksi. Liiallinen pehkun kastuminen johtaa voimakkaampaan tartuntaan, ja mikäli suoja on huono, taudin puhkeamiseen. Hoitona käytetään antibiootteja.

Kanapunkki, väive ja täi

Myös hyönteiset ja punkit voivat loisia kanoissa ja aiheuttaa tuotannon laskua. Kanapunkki, väive ja täi ovat tärkeimmät. Kanapunkki on yleisin ja merkittävin kanan ulkoloinen, joka voi aiheuttaa merkittävää taloudellista vahinkoa. Se elää kanalan puurakenteissa ja on siksi vaikea hävittää. Sitä on vaikea havaita, koska se hakee ravintoa yöllä ja piileskelee päivällä.

Kanapunkki voi imeä orrella olevasta kanasta niin paljon verta, että kana menehtyy. Se havaitaan usein vasta silloin, kun kuolleisuus lisääntyy, tuotanto laskee ja muniin ilmestyy veripilkkuja. Kanat ovat hermostuneita ja aneemisia. Punaisia, pistemäisiä kanapunkteja voi löytää kanan suuontelosta tai hengitysteiden limakalvoilta, mihin ne joutuvat kanojen sukussa sulkiaan loisten aiheuttaman ärsytyksen vuoksi. Kanojen hoitajalla voi olla punkin puremien aiheuttamia punaisia paukamia iholla.

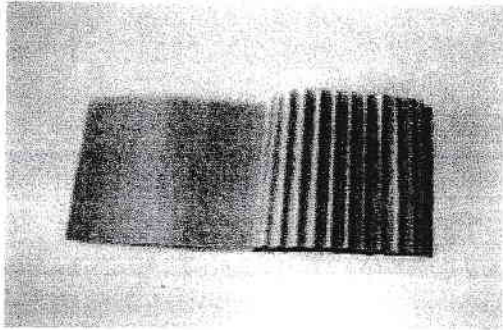

Kuva 5 Kanapunkteja

Kanapunkki voidaan todeta pyyhkimällä kostealla talouspaperilla paikoista, joissa epäilee punkkien oleilevan. Jos paperi värjäytyy punaruskeaksi (kuivuneen veren väriseksi), on rakenteissa todennäköisesti verta imeneitä punkkeja. Ravistele ja kaiva raoista esim. kapealla tikulla pölyä valkealle paperille. Punkit on helppo havaita vaalealla alustalla, koska ne liikkuvat. Kanapunkki leviää kanalaan villilinnuista tai jyräjoiden turkista ja ostettujen lintujen sekä välineiden mukana (esim. kuljetuslaatikot, munakennot, ulkovaatteet).

Kanalan saneerauksen jälkeen rakenteisiin jää toisinaan punkkeja. Punkit viihtyvät lämpimässä ja kosteassa paikassa, jossa ne voivat elää jopa 9 kuukautta ilman veriateriaa. Jos kanala voidaan talvella tilapäisesti tyhjentää, -20°C 2 tunnin ajan hävittää ne.

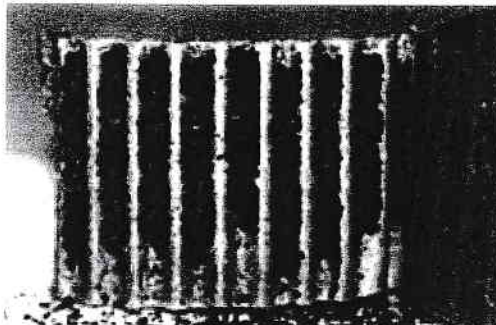
Eläinlääkäreillä on erityisluvallinen lääke Deosect Spray, jota suihkutetaan kanan siipien alle ja selkään. Se ei kuitenkaan ole kovin tehokas, ja tulee kalliiksi.

Kuva 6 Avattu, tyhjä punkkipyydyks

Kanapunkki voidaan todeta varmimmin pyydyksen avulla. Leikkaa aaltopahvista n. 7 x 10 cm kokoisia paloja. Leikkaa palat niin, että aaltopahvin reiät jäävät pyydyksen pitkälle sivulle. Aseta pyydykset kanalaan mahdollisimman lähelle kanoja, niin että kanat eivät pääse nokkimaan pyydyksiä esim. munahihnan alle. Luomukanaloissa ja lattia-kanaloissa pyydykset kannattaa sijoittaa mahdollisimman lähelle kanojen yöpymispaikkaa. Sopiva määrä pyydyksiä on 1 pyydys/ 125-300 kanaa. Mitä enemmän pyydyksiä käytät, sitä varmemman tuloksen saat. Pidä pyydyksiä kanalassa 2-3 vrk ja poista pyydykset 5-6 tuntia valon syttymisen jälkeen.

Tutki pyydykset joko kopauttamalla pyydystä valkeaa paperia vasten, jolloin punkit varisevat rei'istä paperille.

Kuva 7 Runsaasti punkkeja sisältävä pyydys

Voit myös erottaa punkkipyydyksen paperit, jolloin näet punkit parhaiten. Tuhoa pyydykset mahdollisimman pian polttamalla. Pyydyksiä voidaan käyttää myös punkkien vähentämiseen kasvatuskauden aikana, jolloin niitä tarvitaan suurempia määriä.

Kanapunkin torjuntaan ei ole torjunta-ainetta.

Kanapunkkia voi torjua ennaltaehkäisevästi hävittämällä kaikki kanalan vanhat, lahot puurakenteet ja desinfioimalla kanala (suopa ja astianpesuainekin käyvät).

Lisätietoa saa Eläintautien torjuntayhdistyksestä. Ruotsinkielentaitoisille netin käyttäjille on lisää tietoa kanapunkista sivulla <http://www.sva.se/dokument/stdmall.html?id=494>

Kanapunkki heikentää kanan yleiskuntoa ja altistaa sen näin viruksille ja bakteereille. Kanapunkin ennaltaehkäisyssä hyvä kanalahygienia on tärkeintä. Kanat tulisi päästää kaikki kerralla sisään syksyllä ja päästää kaikki kerralla ulos keväällä. Aukkien ulkonaolon aikana kanala tulisi pitää tyhjänä, pestynä ja lämpimänä. Poikastuottajien tulisi kiinnittää asiaan vakavaa huomiota, ettei kanapunkki leviä heidän eläintensä kautta uusille tiloille.

Kanapunkki viihtyy lattiakanaloiden lisäksi myös virikehäkeissä. Jos epäilette kanoissanne olevan kanapunkkeja, teillä on mahdollisuus lähettää näyte tutkittavaksi MTT Kasvinsuojelupalveluun, jossa tutkitaan myös muiden kuin kasvien tuhoeläimiä. Näytteen analysointi maksaa 40 € (sisältää alvin). Lasku tulee vastauksen mukana

Mitn tuhoeläinnäyte lähetetään?

- näyterasiaksi sopii parhaiten hyvin suljettu, tukeva muovirasia
- näytteiden ei tarvitse olla hengissä
- älä teippaa tai rusenna näytettä paperille
- liitä mukaan selostus löytöpaikasta, eläinten runsaudesta yms.

Lähetysosoite:

MTT/Kasvinsuojelu
IRMELI MARKKULA
Kasvinsuojelupalvelu
31600 Jokioinen

Väiveet ja täit

Väiveisiin ja täihin tehoavat hyönteismyrkyt, joista käytännöllisimmät ovat sumutteita. Käsittely tulee toistaa ainakin kerran. Lattiakanalan ilmastoinnin puutteet ovat osasyynä kaikkiin em. ongelmiin. Lattiakanalassa riittävä ilmastointi vaatii talvisin lisälämmitystä. Lantakaasujen poiston hyöty/kustannusvaikutusta ei ole selvitetty.

Munien laatu

Lattiakanaloissa munat voivat hävitä, ennen kuin ne saadaan korjatuiksi talteen. Munat voivat hautautua pehkuun, rikkoutua tai likaantua. Jotkut kanat ottavat tavakseen syödä aluksi rikkoutuneita, myöhemmin myös ehjiä munia. Tähän ja yleensä munien laatuongelmiin (liian lisäksi pore ja pilaantuminen) pystytään vaikuttamaan, kun saadaan kanat munimaan pesiin. Myös rehu voi joskus vaikuttaa munien likaantumiseen, samaten huono ilmanvaihto, jolloin lanta tarttuu linnun jalkoihin kulkeutuen pesiin ja siitä munien pinnalle.

Munien syönti

Aika ajoin kanat saattavat alkaa syödä munia. Alkusysäyksenä voi olla se, että munan särkyessä kovaa alustaa vasten johtaa jonkin yksittäisen kanan pahoille tavoille. Muut oppivat sen sitten siltä. Korkeimman tuotannon aikana muodostuvat pehmeäkuoriset munat, liian harvoin kerätyt munat ja liian harvalukuiset munintapesät altistavat munien syönnille, vaikka perimmäinen syy olisikin kivennäisen ja valkuaisen puute.

LIITTEET

Tilausvahvistus

Todistus kanojen alkuperästä